

Programme Name	Exam Code	Course Code
Bachelor of Arts	103204	BARL-4421
Bachelor of Science (Medical)	103304	BSML-4421
Bachelor of Science (Non Medical)	103304	BSNL-4421
Bachelor of Science (Computer Science)	103304	BCSL-4421
Bachelor of Science (Economics)	103304	BECL-4421
Bachelor of Commerce	108504	BCRL-4421
Bachelor of Commerce BBA	105404	BBRL-4421

Semester: IV

Course Title: Punjabi (Compulsory)

ਸਮਾਂ: 3 ਘੰਟੇ

ਕੁੱਲ ਅੰਕ: 40

ਨੋਟ: ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਪੰਜਵਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 8 ਅੰਕ ਹਨ।

ਭਾਗ (ੳ)

- 1) 'ਪਗਡੰਡੀਆਂ' ਸਵੈਜੀਵਨੀ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਦੇ ਆਤਮ ਬਿੰਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।
- 2) 'ਪਗਡੰਡੀਆਂ' ਸਵੈਜੀਵਨੀ ਦਾ ਸਾਰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਭਾਗ (ਅ)

- 3) 'ਫਾਸਲੇ' ਨਾਟਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ।
- 4) 'ਫਾਸਲੇ' ਨਾਟਕ ਦਾ ਸਾਰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਭਾਗ (ੲ)

- 5) ਆਪਣੇ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪੁਲਸ ਕਪਤਾਨ ਨੂੰ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਰਹੀ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖੋ।
- 6) 'ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ' ਸੰਬੰਧੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਦੇਣ ਲਈ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਲਿਖੋ।

ਭਾਗ (ਸ)

- 7) ਸ਼ਬਦ- ਜੋੜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਿਯਮਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
- 8) ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ।

Paper Code: 4102

Programme	Exam code	Course Code
Bachelor of Arts	103204	BARL-4031
Bachelor of Science (Non-Medical)	103304	BSNL-4031
Bachelor of Science (Medical)		BSML-4031
Bachelor of Science (Economics)		BECL-4031
Bachelor of Science (Computer Science)		BCSL-4031
Bachelor of Commerce	108504	BCRL-4031
Bachelor of Business Administration	105404	BBRL-4031

Semester-IV

Course Title: Basic Punjabi

(50)

Time Allowed: 3 Hours

Max Marks: 40

ਨੋਟ:- ਪ੍ਰਸ਼ਨ- ਪੱਤਰ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਹਰ ਭਾਗ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਪੰਜਵਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਵਿਚੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ (8) ਅੰਕ ਹਨ।

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

1. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
ਸੁੰਨੇ ਸੁੰਨੇ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੋਈ ਪੈੜ ਏ
ਦਿਲ ਹੀ ਉਦਾਸ ਏ ਜੀ ਬਾਕੀ ਸਭ ਖੈਰ ਏ
ਦੂਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਘਰ ਸੀ

ਕੱਚੀਆਂ ਦੀ ਕੰਧਾਂ ਉਹਦਾ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਦਰ ਸੀ
ਅੰਮੀ ਮੇਰੀ ਚਿੰਤਾ ਸੀ ਬਾਪੂ ਮੇਰਾ ਡਰ ਸੀ
ਉਦੋਂ ਮੇਰੀ ਅਉਧ ਯਾਰੇ ਐਵੇਂ ਫੁੱਲ ਭਰ ਸੀ
ਜਦੋਂ ਦਾ ਅਸਾਡੇ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਰ ਏ

2. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਆਸ ਨ ਕਰਿਓ ਕਿ ਮੈਂ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤ ਹੋ ਕੇ
ਤੁਹਾਡੇ ਚਗਲੇ ਹੋਏ ਸਵਾਦਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗਾ
ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹ 'ਚ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਤੋਤਲੀ ਕਵਿਤਾ
ਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦਾ ਕੰਜਕ ਜਿਹਾ ਹਾਸਾ

ਭਾਗ ਦੂਸਰਾ

3. ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਹੁਣ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤਣਾ' ਦਾ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੋ।
4. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਖਨਗਾਹੀਂ ਦੀਵਾ ਬਾਲਦੀਏ' ਦਾ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੋ।

ਭਾਗ ਤੀਸਰਾ

5. ਕਵੀ ਜਗਤਾਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।
6. ਕਵੀ ਪਾਸ਼ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਓ।

ਭਾਗ ਚੌਥਾ

7. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ।
ਕ੍ਰਿਆ, ਜਾਬ, ਬਾਜ- ਔਰਤ, ਨਿਪੁਨਸਕ ਬੰਦਾ, ਕਿੱਕਰਾ ਦੇ ਫੁੱਲ,
ਨੋਕਰੀ, ਸੈਕਰੇਟਰੀ, ਗੁਰੂ ਅਗੰਦ ਦੇਵ ਜੀ, ਆਮਾਨਤ, ਗੋਰਵ।
8. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ।
ਅਸਕੂਲ, ਪੋੜੀ, ਕੋਲੀ, ਚੋਲ, ਗੋਲੀ, ਚਪਣ ਕੱਦੂ, ਕਾਲਿਜ, ਬੱਸਾ
ਚੱਲੀਆਂ, ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੀਸ ਮਹਿਲ।

Paper Code: 4103

Programme	Exam Code	Course Code
Bachelor of Arts	103204	BARL-4431
Bachelor of Science (Non-Medical)	103304	BSNL-4431
Bachelor of Science (Medical)		BSML-4431
Bachelor of Science (Economics)		BECL-4431
Bachelor of Science (Computer Science)		BCSL-4431
Bachelor of Commerce	108504	BCRL-4431
Bachelor of Business Administration	105404	BBRL-4431

Semester-IV

**Course Title: Punjab History and Culture
(50)**

Time Allowed: 3 Hours

Max Marks: 40

Note: Attempt five questions, selecting at least one question from each section in 600 words and fifth question may be attempted from any section. Each question carries 8 marks.

Section-I

1. Write the main features of the New policy of Guru Har Gobind Ji.
2. Examine the circumstances leading to the martyrdom of Guru Teg Bahadur ji.

Section-II

3. Discuss the circumstances which led to the creation of Khalsa in 1699.

4. Discuss the main features of Khalsa Panth and its importance.

Section-III

5. Write a detailed note on two Misl.

6. Elaborate military campaigns of Banda Bahadur.

Section-IV

7. Write a note on main festivals of Punjab.

8. Discuss the Civil Administration under Maharaja Ranjit Singh.

Course Title: Punjab History and Culture
(205)

Time Allowed: 3 Hours

Max. Marks: 40

Note: Attempt five questions, selecting at least one question from each section in 500 words and fifth question may be attempted from any section. Each question carries 8 marks.

Section-I

1. Write the main features of the New Policy of Guru Har

Gobind Ji.

2. Examine the circumstances leading to the martyrdom of

Guru Teg Bahadur Ji.

Hindi Version

यूनिट-1

1. गुरु हर गोबिंद जी की नई नीति की प्रमुख विशेषताएं लिखिए।
2. गुरु तेग बहादुर जी की शहादत की परिस्थितियों का परीक्षण कीजिए।

यूनिट-2

3. उन परिस्थितियों की चर्चा कीजिए जिनके कारण 1699 में खालसा का निर्माण हुआ।
4. खालसा पंथ की प्रमुख विशेषताओं और इसके महत्व की चर्चा कीजिए।

यूनिट-3

5. दो मिसलों पर विस्तृत टिप्पणी लिखिए।
6. बन्दा बहादुर के सैन्य अभियानों का विस्तृत वर्णन कीजिए।

यूनिट-4

7. पंजाब के प्रमुख त्योहारों पर टिप्पणी लिखिए।
8. महाराजा रणजीत सिंह के अधीन नागरिक प्रशासन की चर्चा कीजिए।

Programme Name	Exam Code	Course Code
Bachelor of Arts	103204	BARL-4212
Bachelor of Science (Non-Medical)	103304	BSNL-4212
Bachelor of Science (Medical)	103304	BSML-4212
Bachelor of Science (Economics)	103304	BECL-4212
Bachelor of Science (Computer Science)	103304	BCSL-4212
Bachelor of Commerce	108504	BCRL-4212
Bachelor of Business Administration	105404	BBRL-4212

Semester- IV**Course Title: English (Compulsory)****Time Allowed: 3 Hours****Max Marks: 40****Note: All questions are compulsory.****Section-A****Q1. Attempt any ten out of fifteen:****(10 x 1=10)**Complete these sentences with **by, in, on, or with**:

- i. Who is that man standing _____ the window?
- ii. We managed to put the fire out _____ a fire extinguisher.
- iii. We missed the bus, so we had to come _____ foot.

Complete the sentences with the correct preposition:

- iv. It was nice _____ you to come and see me when I was ill.
- v. Tanya doesn't look very well. I'm worried _____ her.
- vi. I can't understand people who are cruel _____ animals.

Complete the sentences with **in, into, out, or out of**:

- vii. Thieves broke _____ the house while we were away.
- viii. The car stopped and the driver got _____.
- ix. We checked _____ the hotel as soon as we arrived.

Complete the sentences using the following **verbs (in the correct form) + up**:**Take, turn, give, use**

- x. I do a lot of gardening. It _____ most of my free time.
- xi. We invited Tom to the party, but he didn't _____.
- xii. I'm feeling very tired now. I've _____ all my energy.

Complete the sentences using a verb in the correct form:

- xiii. Here's the money you need. _____ me back when you can.
- xiv. I'm going out now. I'll _____ back in about an hour.
- xv. The woman got into her car, started the engine and _____ away.

Section-B**Q2. Write an essay in about 300 words:****(6 x 1=6)**

Science and Human Happiness

Or

The Evil of Corruption

Q3. Write single word for the following (Do any Four):**(4 x 1=4)**

- i. That which cannot be imitated
- ii. Facts and figures
- iii. A hater of marriage
- iv. A woman whose husband is dead

- v. Love of one's country
- vi. Government by the nobility

Section-C

Q4. In the following sentences, highlight the main verb and underline the entire nominalized subject (Do any Five) (5 x 1=5)

- i. The government's decision to raise income taxes has angered a lot of people.
- ii. The student's slow and painful adjustment to life overseas was to be expected.
- iii. The retention of immigrant families of parts of their native culture has added variety to U.S. society.
- iv. The researcher's claim that he had discovered a cure for the common cold was received with disbelief by the scientific community.
- v. The allegation by some people that immigrants take more out of the U.S. economy than they contribute to it is rejected by most economists.
- vi. The public's lack of appreciation of the ecological and scientific value of rain forest species is an obstacle to solving the problem of biodiversity loss.
- vii. The accumulation of carbon dioxide in the atmosphere over the last century has convinced most scientists that climate change is a major threat.

Q5. Complete the sentences with words from the list below (Do any Five): (5 x 1=5)

Disrupt, roots, harvests, crop, flourished, arid, withstand, intensified

- i. Mayan Society developed and _____ for a number of centuries before it went into a decline
- ii. Irrigation can change _____ land into productive farmland.
- iii. Mayan history shows how the pressure of human populations can _____ the natural ecology of a region and make it unlivable.
- iv. The _____ of this plant do not reach deep into the soil. That's why it will not grow in regions with little rainfall.
- v. Because the fertile soil of the Mayan hillside fields was eroded by wind and rain, the _____ declined disastrously.
- vi. A number of ancient civilizations collapsed when their environment could not _____ the strain of supporting their growing population.

Section-D

Q6. Do two questions out of three in about 100 words:

(2 x 3=6)

- a. How is the poem 'Because I could not Stop for Death' different from the general view of death?
- b. What does the contrast between the past and the present tell you about the poet and the swans in 'The Wild Swans at Coole'?
- c. Why do you think the speaker stops near the woods in the poem 'Stopping by Woods on a Snowy Evening'?

Q7. Reference to the context in about 200 words:

(4 x 1=4)

- a. "We passed the School, where Children strove
At Recess – in the Ring –
We passed the Fields of Gazing Grain –
We passed the Setting Sun –"

Or

- b. "In one long yellow string I wound
Three times her little throat around,
And strangled her. No pain felt she;
I am quite sure she felt no pain."

Paper Code: 4105

Programme	Exam Code	Course Code
Bachelor of Arts	103204	AECE-4221
Bachelor of Arts (Journalism & Mass Communication)	108704	
Bachelor of Science (Fashion Designing)	108604	
Bachelor of Arts (Honours) English	107504	
Bachelor of Vocation (Retail Management)	111804	
Bachelor of Vocation (Management & Secretarial Practices)	111604	
Bachelor of Vocation (Animation)	112204	
Bachelor of Vocation (Textile Design & Apparel Technology)	111204	
Bachelor of Vocation (Nutrition Exercise & Health)	111404	
Bachelor of Vocation (Beauty & Wellness)	113804	
Bachelor of Vocation (Hospitality and Tourism)	113904	
Bachelor of Vocation (Artificial Intelligence and Data Science)	114004	

Semester-IV

Course Title Environmental Studies (Compulsory)

(300)

Time Allowed: 3 Hours

Max Marks: 30

PART-A

**Note: Attempt any 5 questions. Each question carries 4 marks.
Length of the answer should not exceed 2 pages.**

1. Explain the objectives and important of environmental studies. 4
2. What do you mean by food chain and food Web? 4
3. What are the uses of rain water harvesting system? How does it Work? 4
4. What is the role of individual in prevention of pollution? 4
5. Write a note on women and child welfare? 4
6. What is AIDS? How does it occur and spread? 4
7. Enlight the forest conservation act. 4

Part B

**Note: Attempt any 5 questions. Each question carries 8 marks.
Length of the answer should not exceed 4 pages.**

1. Explain LAND RESOURCES. What are its causes, prevention of land degradation and soil erosion? 8
2. Define Ecosystem. Explain its structure and function. 8
3. Explain the character, structure, functions and features of Terrestrial and Aquatic ecosystem. 8
4. Define Water and Noise pollution. Discuss its cause, effects and control measure. 8
5. What are the threats to biodiversity and IN SITU And EX SITU conservation strategies? 8

6. What is solid waste management. Explain causes, effects and control measure of urban and industrial waste. 8
7. Write an illustrated note on OZONE LAYER DEPLETION And ACID RAIN. 8
8. Describe forest ecosystem and Desert ecosystem in detail. 8

Hindi version

टिप्पणी : निम्नलिखित 7 प्रश्नों में से कोई 5 प्रश्नों को हल करें। प्रत्येक प्रश्न 4 अंक का है। उत्तर की लंबाई 2 पृष्ठों से अधिक नहीं होनी चाहिए।

भाग ए

1. पर्यावरण अध्ययन के उद्देश्यों और महत्व की व्याख्या करें। 4
2. खाद्य श्रृंखला और खाद्य जाल से आप क्या समझते हैं? 4
3. वर्षा जल संचयन प्रणाली के उपयोग क्या हैं और यह कैसे काम करता है। 4
4. प्रदूषण की रोकथाम में व्यक्ति की क्या भूमिका है? 4
5. महिला एवं बाल कल्याण पर एक नोट लिखें। 4
6. एड्स क्या है। यह कैसे फैलता है? 4
7. वन संरक्षण अधिनियम पर प्रकाश डालें। 4

भाग बी

टिप्पणी : निम्नलिखित 7 प्रश्नों में से कोई 5 प्रश्नों को हल करें। प्रत्येक प्रश्न 8 अंक का है। उत्तर की लंबाई 4 पृष्ठों से अधिक नहीं होनी चाहिए।

1. भूमि संसाधनों की व्याख्या कीजिए। भूमि क्षरण और मृदा अपरदन के कारण और रोकथाम की व्याख्या कीजिए। 8
2. एक पारिस्थिति की तंत्र की परिभाषा और इसकी संरचना और कार्य का उल्लेख कीजिए। 8

3. स्थलीय और जलीय पारिस्थिति की तंत्र के चरित्र, संरचना, कार्य और विशेषताओं की व्याख्या करें। 8
4. पानी और ध्वनि प्रदूषण की परिभाषा, कारण, प्रभाव और नियंत्रण के उपाय बताएं। 8
5. जैव विविधता के लिए क्या खतरे हैं। और IN-SITU और EX-SITU संरक्षण रणनीतियां बताएं। 8
6. ठोस कचरा प्रबंधन क्या है? इसका कारण, प्रभाव, शहरी और औद्योगिक कचरे का नियंत्रण उपाय क्या है। 8
7. ओजोन परत की कमी और अम्ल वर्षा पर ध्यान दें। 8
8. वन पारिस्थितिकी तंत्र और मरुस्थलीय पारिस्थितिकी तंत्र का विस्तार से वर्णन करें। 8

Punjabi Version

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੱਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚੋਂ 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 4 ਅੰਕ ਹਨ।
ਜਵਾਬ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 2 ਪੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ।

ਭਾਗ ਏ

1. ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 4
2. ਫੂਡ ਚੇਨ ਅਤੇ ਫੂਡ ਵੈੱਬ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ। 4
3. ਰੇਨ ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੇਸਟਿੰਗ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਕੀ ਉਪਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। 4
4. ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। 4
5. ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬਾਲ ਭਲਾਈ ਤੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ। 4
6. ਏਡਜ਼ ਕੀ ਹੈ ਇਹ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਫੈਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਫੈਲਦਾ ਹੈ? 4
7. ਜੰਗਲਾਤ ਸੰਭਾਲ ਐਕਟ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਓ। 4

ਭਾਗ ਬੀ

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੱਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚੋਂ 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 8 ਅੰਕ ਹਨ।
ਜਵਾਬ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 4 ਪੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ।

1. ਭੂਮੀ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਕਟੌਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਰੋਕਥਾਮ। 8
2. ਇੱਕ ਈਕੋਸਿਸਟਮ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਕਾਰਜ। 8
3. ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਜਲ-ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ, ਬਣਤਰ, ਫੰਕਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 8
4. ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸ਼ੋਰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਕਾਰਨ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਮਾਪ। 8

5. ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਖਤਰੇ ਕੀ ਹਨ ਅਤੇ IN SITU ਅਤੇ EX SITU ਸੰਭਾਲ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਹਨ। 8
6. ਨੋਸ ਰਹਿੰਦ-ਖੁਹੰਦ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕੀ ਹੈ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕੂੜੇ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ। 8
7. ਓਜ਼ੋਨ ਲੇਅਰ ਡਿਪਲੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਐਸਿਡ ਰੇਨ 'ਤੇ ਨੋਟ ਕਰੋ। 8
8. ਜੰਗਲੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਮਾਰੂਥਲ ਪਰਿਵਾਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 8